

Wally poznaje historię świata!

Wally zwiedza Świat!

45(97)

TYGODNIK

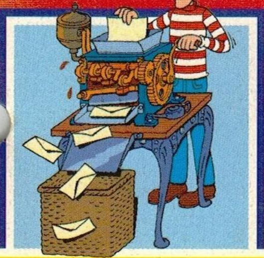
CENA 3,50 zł

od 21.12.00 do 03.01.01

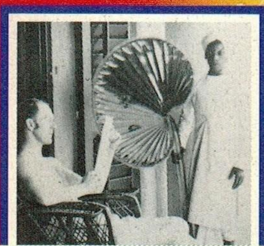
Imperium Brytyjskie

Premierzy

Wynalazki

Służba

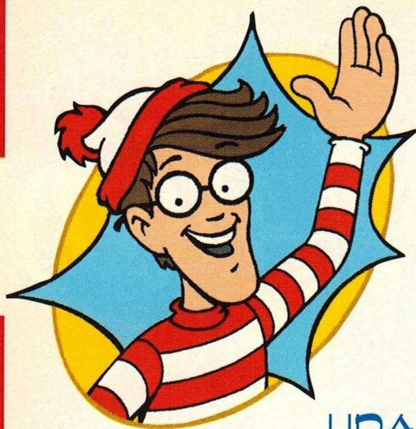

INDEKS 354910

ISBN 83-88264-28-1

9 788388 264283

NAKLEJKI, ŁAMIGŁÓWKI I MAKABRYCZNE FAKTY

WITAJCIE, PODRÓŻNICY W CZASIE!

UDAJMY SIĘ WSTECZ DO XIX W., KIEDY WIELKA BRYTANIA PANOWAŁA NA MORZACH. ZWIEDZIMY IMPERIUM BRYTYJSKIE, DOWIEMY SIĘ, JAKIE WSPANIAŁE KRAJE STAŁY SIĘ KOLONIAMI, I WPADNIEMY NA PLANTACJĘ KAUCZUKU!

ALE SMRÓD!

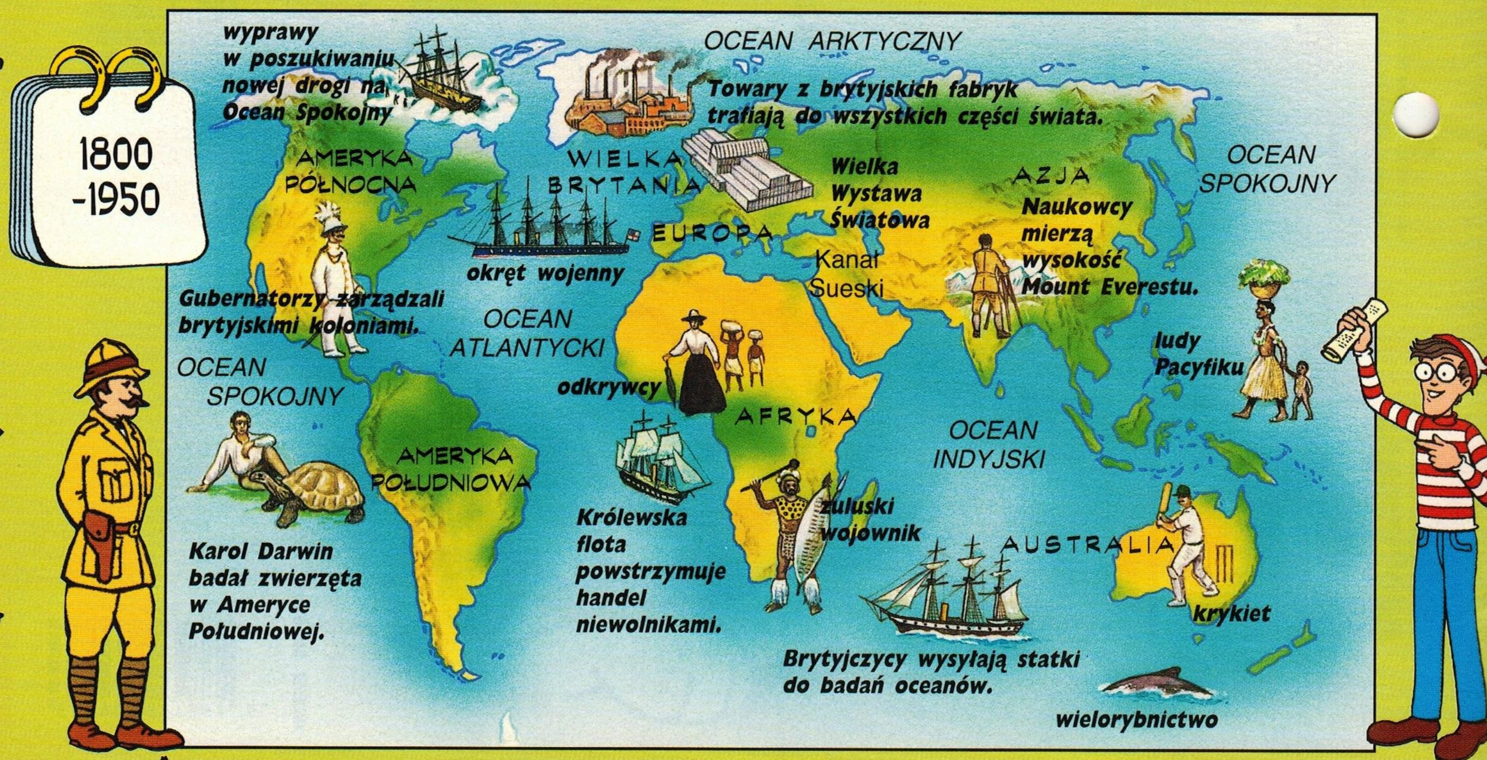
LATEM W ROKU 1858 TAMIZA NAGRZAŁA SIĘ I ZACZĘŁA DO TEGO STOPNIA ŚMIERDZIEĆ, ŻE DISRAELI, GLADSTON ORAZ INNI POLITYCY W PARLAMENCIE POCZULI SIĘ TAK ŹLE, ŻE AŻ ZZIELENIELI!

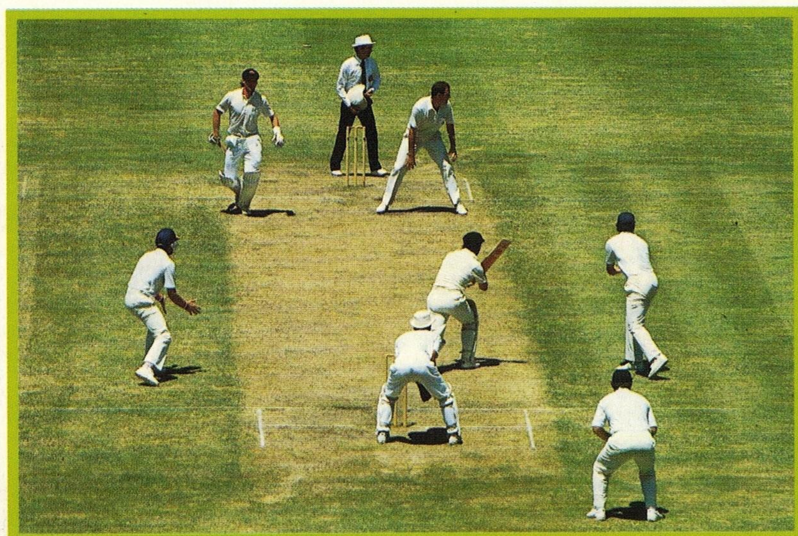

BRYTYJSKIE RZĄDY

W LATACH KIEDY PANOWAŁA KRÓLOWA WIKTORIA, WIELKA BRYTANIA ZYSKAŁA PRZEWAGĘ NAD WIELOMA KRAJAMI. W 1880 R. IMPERIUM BRYTYJSKIE ROZCIĄGAŁO SIĘ OD KANADY AŻ DO AUSTRALII. BYŁ TO TEREN TAK ROZLEGŁY, ŻE JEDNA CZWARTA LUDNOŚCI ŚWIATA ŻYŁA NA JEGO OBSZARZE!

AUSTRALIAN PICTURE LIBRARY - TRIP

Anglicy uwielbiali krykieta, a w XIX w. stał się on popularny w całym Imperium. W 1882 roku Anglia przegrała mecz z Australią i w jednej z gazet napisano, że angielski krykiet umarł. Te dwa kraje do dziś konkurują ze sobą w tej grze.

KIEDY TO SIĘ ZDARZYŁO?

1837 r.	WIKTORIA ZOSTAŁA KRÓLOWĄ WIELKIEJ BRYTANII I WŁADAŁA ZAMORSKIM IMPERIUM.
1858 r.	W INDIACH POCZĄTEK BRYTYJSKIEGO RADŻ-RADŻU, KTÓRY RZĄDZIŁ TYM KRAJEM DO ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI W 1947 ROKU.
1867 r.	BRYTYJSKIE KOLONIE W KANADZIE POŁĄCZYŁY SIĘ, BY UTWORZYĆ DOMINIUM. AUSTRALIA, NOWA ZELANDIA I POŁUDNIOWA AFRYKA PÓŹNIEJ TEŻ ZOSTAŁY DOMINIAMI.
1875 r.	WIELKA BRYTANIA ZYSKAŁA KONTROLĘ NAD KANAŁEM SUESKIM.
1920 r.	NIEMCY STRACIŁY KOLONIE W I WOJNIE ŚWIATOWEJ; PRZEJĘŁA JE WIELKA BRYTANIA.
1931 r.	IMPERIUM PRZEMIANOWANO NA BRYTYJSKĄ WSPÓLNOTĘ NARODÓW. WIELE KOLONII ZOSTAŁO NIEPODLEGŁYMI CZŁONKAMI COMMONWEALTHU.

SŁOWNICZEK

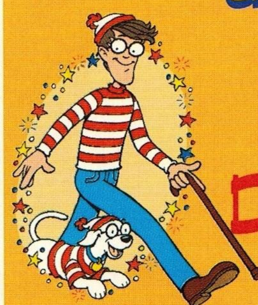
COMMONWEALTH - (WYM. KOMONŁELF) WSPÓLNOTA NARODÓW, KTÓRE NALEŻAŁY DO IMPERIUM BRYTYJSKIEGO.

DOMINIUM - COŚ POŚREDNIEGO MIĘDZY KOLONIĄ I NIEPODLEGŁYM PAŃSTWEM. BRYTYJSKIE DOMINIA RZĄDZIŁY SIĘ SAME, ALE POZOSTAWAŁY CZĘŚCIĄ IMPERIUM.

ORDER - ZASZCZYTNE ODZNACZENIE NADAWANE PRZEZ KRÓLA, KRÓLOWĄ LUB PREZYDENTA.

SZYLING - STARA ANGIELSKA MONETA O WARTOŚCI PIĘCIU PENSÓW. NIEKTÓRZY ANGLICY W XIX W. ZARABIALI BARDZO NIEWIELE: ZALEDWIE 50 PENSÓW TYGODNIOWO!

CZĘŚĆ 45.

W DROGĘ!

SZUKAJ I ZNAJDŹ

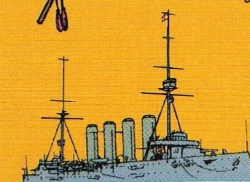
TYM RAZEM DO ODSZUKANIA MACIE PIĘĆ MAŁYCH OBIEKTÓW Z WIELKIEJ BRYTANII ORAZ OSIEM ORDERÓW.

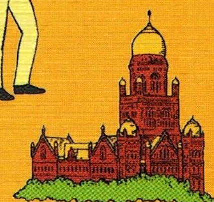

PODRÓŻE W CZASIE

ŚWIATOWA POTĘGA

TE RÓŻOWE PLAMY NA MAPIE XIX-WIECZNEJ EUROPY OZNACZAJĄ BRYTYJSKIE IMPERIUM! POTĘŻNE, PRAWDA?

Budowa potęgi

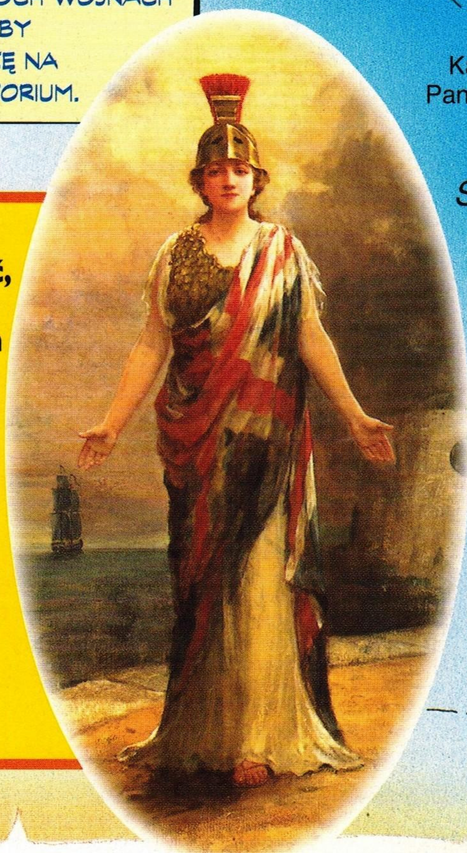
W XVI w. Europejczycy żeglowali do odległych krajów i przywozili stamtąd towary. Przejmowali kontrolę nad tymi krajami, bo posiadanie kolonii było niezłym interesem! Na początku XIX wieku tylko Wielka Brytania była na tyle bogata, by rządzić wieloma zamorskimi ziemiami. Brytyjskie posiadłości były większe niż jakiekolwiek państwo na świecie, a handel z koloniami czynił Brytanię jeszcze bogatszą.

LEGENDA

IMPERIUM BRYTYJSKIE OK. 1900 R. DO 1949 ROKU WIELKA BRYTANIA WALCZYŁA W DWÓCH WOJNACH I BYŁA ZA SŁABA, BY UTRZYMAĆ WŁADZĘ NA CAŁYM TYM TERYTORIUM.

Britannia to postać, która była uosobieniem Imperium. Przedstawiano ją ubraną w brytyjską flagę - Union Jack. Dziś również spotkać można jej wizerunek na brytyjskich monetach.

SYDNEY KENDRICK - THE BRIDGEMAN ART LIBRARY

SICHOV - SIPA PRESS

Wielka Brytania wydzierżawiła Hongkong od Chin w 1842 r. W 1997 roku musiała go oddać. Podczas tej ceremonii Brytania pożegnała jedno z ostatnich zamorskich terytoriów.

ALE POTĘGA!

PRACUJĄCY W KOLONIACH MARZYLI O POWROCIE DO OJCZYZNY. UŁÓŻ LITERY WE WŁAŚCIWEJ KOLEJNOŚCI, TAK BY POWSTAŁY SŁOWA ZWIĄZANE Z REJSEM.

ERZMO
AGAFL
ÓBDZI
PAWYS
IEIND
TRWIA

OCEAN ARKTYCZNY

Politycy podejmowali w Londynie decyzje dotyczące całego Imperium.

CESARSTWO ROSYJSKIE

Brytyjczycy, Turcy i Francuzi walczyli z Rosjanami w wojnie krymskiej **(patrz str. 6).**

W połowie XIX w. Indiami rządziła Kompania Wschodnioindyjska. W 1857 r. zbuntowała się grupa indyjskich żołnierzy. Armia brytyjska stłumiła powstanie, a w 1858 r. rząd brytyjski przejął całą władzę.

flota brytyjska

TURCJA

GIBRALTAR

MALTA

CYPR

Morze Śródziemne

Kanał Sueski

EGIPT

CHINY

herbata

Kalkuta

BIRMA

kanonierka

AFRYKA

Bombaj

INDIE

plantacje kauczuku

ZŁOTE WYBRZEŻE

SUDAN

NIGERIA

SOMALI BRYTYJSKIE

bawełna

drewno tekowe

OCEAN SPOKOJNY

CEJLON

MALAJE

UGANDA

BRYTYJSKA AFRYKA WSCHODNIA

Singapur

cyna

Jezioro Wiktorii

kawa

NOWA GWINEA

Trzymasztowe klipry przewoziły towary z kolonii.

Niasa Malawi

Hotel Raffles otrzymał nazwę od Stamforda Rafflesa - brytyjskiego kupca, który założył port handlowy w Singapurze.

OCEAN INDYJSKI

RODEZJA

BOTSWANA

diamenty

AFRYKA POŁUDNIOWA

Kapsztad

AUSTRALIA

złoto

wełna

Melbourne

NOWA ZELANDIA

W Imperium często dochodziło do wojen. W wojnie burskiej Brytyjczycy walczyli z holenderskimi osadnikami w Afryce.

Wielka Brytania odebrała Nową Zelandię Maorysom. W morzu wokół wysp żyły wieloryby, a Brytyjczycy bogacili się, przerabiając ich tłuszcz na tran.

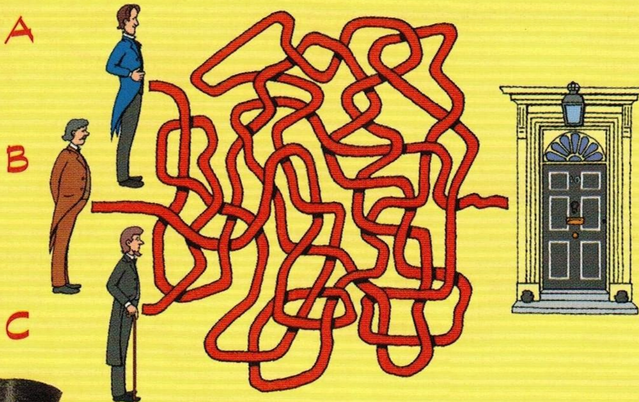
PIERWSZY OBYWATEL

GLADSTON I DISRAELI PEŁNILI NAJWYŻSZĄ FUNKCJĘ W BRYTANII - OBAJ BYLI PREMIERAMI.

Świat polityki

Królowa Wiktoria nie rządziła sama. Większość pracy wykonywał premier i jego rząd. Premier zaczynał urzędowanie, przynosząc Wiktorii do czytania i podpisania całe masy oficjalnych dokumentów. Królowa omawiała też różne sprawy z premierem i mówiła, co o nich myśli. Nie zawsze podobało jej się to, co robił rząd, i czasami dochodziło do kłótni!

DO WŁADZY...

KTÓRY Z TYCH POLITYKÓW POKONA CAŁĄ DROGĘ DO SZCZYTU - SIEDZIBY PREMIERA WIELKIEJ BRYTANII?

Polityczni rywale

Wiktoria pracowała z dziesięcioma różnymi premierami! Jej ulubieńcem był Benjamin Disraeli, którego nazywano „Dizzy". Jej zdaniem był zabawny, przystojny i mądry. Lubiła jego towarzystwo. Przewodził on partii konserwatywnej torysów, która podziwiała królową.

- KTO STOI NA CZELE ZŁEGO RZĄDU?
- ZŁY PREMIER.

„DIZZY" DISRAELI

- DISRAELI BYŁ DWUKROTNIE PREMIEREM.
- WPADŁ NA POMYSŁ KUPIENIA KANAŁU SUESKIEGO, BY UŁATWIĆ STATKOM PODRÓŻ NA WSCHÓD.
- BYŁ BARDZO ZAJĘTY TWORZENIEM IMPERIUM. STARAŁ SIĘ TEŻ POMÓC BIEDNYM.
- KRÓLOWA WIKTORIA. MIANOWAŁA SWEGO PUPILA LORDEM I WRĘCZYŁA MU BUKIECIK KWIATÓW!

PONURY GLADSTON

- GLADSTON WSZĘDZIE NOSIŁ WIELKĄ TORBĘ Z DOKUMENTAMI.
- NIE LUBIŁ IMPERIUM. CHCIAŁ POLEPSZYĆ WARUNKI ŻYCIA LUDU. ZAKŁADAŁ SZKOŁY I POZWOLIŁ ROBOTNIKOM GŁOSOWAĆ.
- KRÓLOWA UWAŻAŁA, ŻE JEST NIEBEZPIECZNY I NIEMIŁY! GAZETY NAZYWAŁY GO „WIELKIM, STARYM CZŁOWIEKIEM". PREMIEREM BYŁ AŻ CZTERY RAZY.

ROOKE/JORGENSEN – REX FEATURES

Dawning Street 10 – to adres siedziby premierów Wielkiej Brytanii od 1731 r. W 1997 r. przywódca Partii Pracy, Tony Blair, został premierem. Tak naprawdę mieszka pod numerem 11, a pod 10. ma biuro.

Dwie skrajności

Ponury Gladston był zupełnie inny niż Disraeli – poważny i nudny. Ludzie mówili, że zawsze wyglądał na śpiącego, gdy wygłaszał przemówienie, a nawet kiedy rozmawiał o pogodzie!

Disraeli to barwna postać. Nosił biżuterię i farbował włosy. Obaj panowie mieli pewne cechy wspólne. Byli mądrzy i dobrze pisali. Gladston napisał poważne książki o polityce, a Disraeli zabawne opowiadania! Wyobraźcie sobie, że nigdy ze sobą nie współpracowali!

Królowa Wiktoria uważała, że „drogi Dizzy" jest najlepszy. Był bardzo zabawny i zawsze opowiadał jej najnowsze plotki z parlamentu. Nadał jej nawet tytuł cesarzowej Indii! Królowa ufała „Dizziemu", ale nigdy nie polubiła „ponuraka" Gladstona.

Hałaśliwe rządy

Najmniej lubianym przez Wiktorię premierem był Gladston – przywódca liberałów. Torysi i liberałowie byli wrogami. Ostre dyskusje w parlamencie kończyły się rękoczynami!

SIOSTRA NIGHTINGALE

FLORENCE NIGHTINGALE BYŁA WYSOKĄ, ŁADNĄ I SPRYTNĄ DZIEWCZYNĄ - CZĘSTO ZAPRASZANO JĄ NA PRZYJĘCIA, ALE ONA MARZYŁA TYLKO O TYM, BY ZOSTAĆ PIELĘGNIARKĄ.

Terytoria Imperium Brytyjskiego były rozsiane po świecie. Brytyjczycy posiadali część wybrzeża M. Śródziemnego. Gdy Rosja i Turcja rozpoczęły wojnę o tereny położone na wybrzeżu, Brytyjczycy obawiali się, że zwycięstwo Rosjan stanowiłoby zagrożenie dla brytyjskich posiadłości. Rząd postanowił stanąć do walki po stronie Turcji.

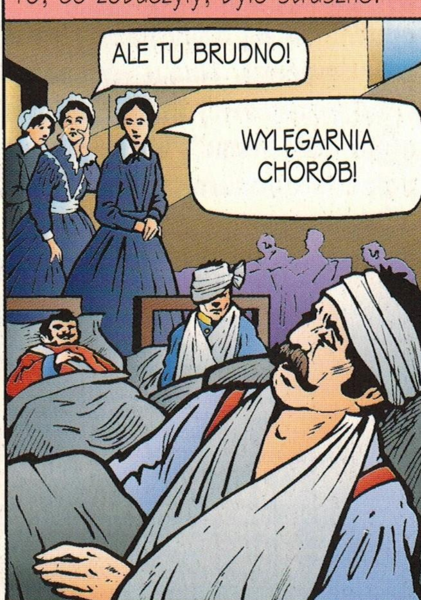
Wojna o rosyjski półwysep Krym zaczęła się w 1853 roku i skończyła w 1856. Rozegrały się tam straszne bitwy pod Sewastopolem i Bałakławą. Słynna szarża Brygady Lekkiej Kawalerii odbyła się właśnie pod Bałakławą. Do walki pogalopowało 673 brytyjskich kawalerzystów - wróciło tylko 305.

Życie żołnierzy podczas wojny krymskiej było bardzo ciężkie. Cierpieli z powodu zimna i głodu, a obozy były brudne i cuchnące. Więcej żołnierzy umierało wskutek chorób niż ran. Nie było nawet pielęgniarek, które zajmowałyby się chorymi i rannymi. Wtedy przybyła z pomocą siostra Florence Nightingale.

1 Florence, podobnie jak wszyscy Brytyjczycy, była zszokowana prasowymi relacjami o wojnie w Rosji.

2 Florence pojechała na Krym razem z grupą pielęgniarek. To, co zobaczyły, było straszne.

3 Florence postanowiła coś zmienić. Lekarze nie byli zadowoleni, że wtrąca się do ich spraw.

4 Ale Florence i jej towarzyszki ciężko pracowały i wkrótce szpital zmienił się nie do poznania.

5 Florence informowała władze, że więcej ludzi umiera z powodu chorób niż ran. Przekazano jej wtedy znaczną sumę na budynki i utrzymanie czystości, a ranni szybko powracali do zdrowia.

6 W nocy, gdy inne pielęgniarki skończyły już pracę, Florence szła przez szpital, żeby sprawdzić, czy pacjentom niczego nie brakuje. Musiała wtedy obejść ponad 6 kilometrów łóżek!

7 W gazetach w Anglii zaczęły się ukazywać wiadomości o Florence i jej pielęgniarkach. Czytali je wszyscy, łącznie z królową Wiktorią i księciem Albertem.

8 Wojna skończyła się w 1856 r., ale Florence nie przerwała pracy. Walczyła o lepszą opiekę zdrowotną dla żołnierzy, szczególnie w Indiach. W 1860 roku założyła szkołę dla pielęgniarek.

9 W roku 1907 syn Wiktorii, król Edward VII, przyznał Florence Order Zasługi. Była pierwszą kobietą, która otrzymała odznaczenie!

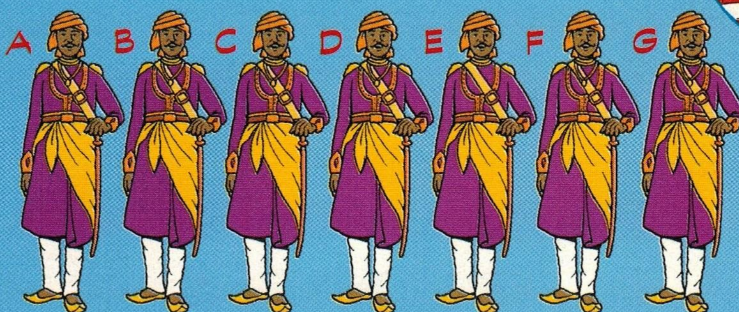
Z NOTATNIKA WENDY

Życie w Indiach

BRYTYJCZYCY SPĘDZILI W INDIACH WSPANIAŁE CHWILE - MIELI SŁUŻBĘ I ŻYLI DOSTATNIO.

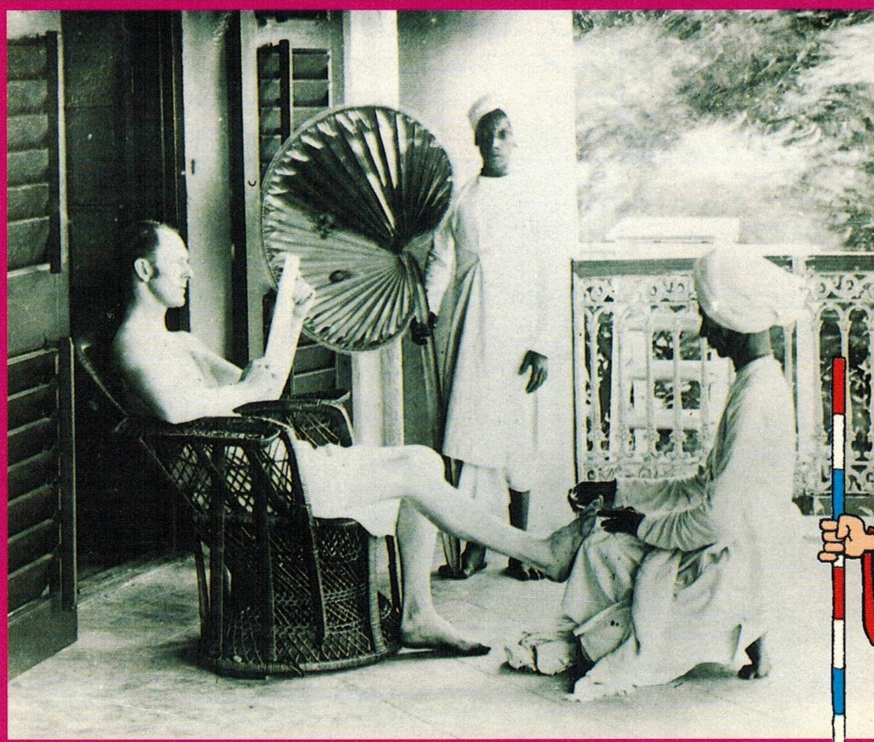
Klejnot w koronie

Indie nazywano „klejnotem w koronie" Imperium! Było tam wiele cennych towarów, np. kamienie szlachetne, jedwab, przyprawy i herbata, na których Brytania zarabiała pieniądze. Królowa Wiktoria uważała Indie za piękny kraj. W 1876 roku została cesarzową Indii. Na pamiątkę tego dnia wprawiono w jej koronę ogromny indyjski diament zwany koh-i-noor. Wiktoria nigdy nie odwiedziła Indii, ale miała pokój pełen indyjskich skarbów i uczyła się głównego języka Indii zwanego hindi.

Zagraniczna moda

Tysiące Brytyjczyków popłynęło do Indii szukać szczęścia. Budowano drogi, koleje i szkoły. Próbowano przemienić Indie w Brytanię. Większość brytyjskich osadników nie chciała zmieniać stylu życia. Mimo że byli w Indiach, ubierali się w stroje z Londynu, jedli angielskie „pieczenie", nawet gdy były tylko gotowane, a w weekendy grali w krykieta.

HULTON GETTY

Wszyscy Brytyjczycy w Indiach mieli służbę. Przeciętna rodzina miała co najmniej 25 służących. Samotny człowiek zwykle miał 14 ludzi podających jedzenie, ubranie i chłodzących go wachlarzami!

Angielska dama w Indiach miała wielu służących opiekujących się domem. Każdego ranka przeglądała listę rzeczy do zrobienia w ciągu dnia. Bez przerwy sprawdzała, czy wszyscy są zajęci!

OKROPNE OWADY

NIE ZAWSZE BYŁO ZABAWNIE W INDIACH. JADOWITE WĘŻE WPEŁZAŁY DO DOMÓW, A OWADY ROZNOSIŁY CHOROBY. LUDZIE SPALI POD SIATKĄ, KTÓRA CHRONIŁA ICH PRZED PIJĄCYMI KREW MUSZKAMI, LATAJĄCYMI NOCĄ!

Brytyjczycy zakładali warstwy grubych, ciepłych ubrań, nawet w parne indyjskie lato. Nic dziwnego, że potrzebowali wachlujących ich służących i niani, zwanej ayah, opiekującej się ich dziećmi!

- POPROSZĘ DWA SZNUROWADŁA - PROSI RADŻA.
- JAKIE?
- PRAWE I LEWE!

Brytyjczycy w Indiach lubili się bawić. Urządzali pikniki, polowania, przyjęcia, konne przejażdżki i często grali w polo. Gry, bale i przyjęcia były znakomitymi okazjami do zakładania wytwornych strojów.

IMPERIALNY CHAOS

DŁUGONOSI MIESZKAŃCY KOLONII BUDUJĄ LINIĘ KOLEJOWĄ, DRODZY PODRÓŻNICY W CZASIE. ROBOTNICY CIĘŻKO PRACUJĄ W POCIE CZOŁA - BUDUJĄ CAŁĄ KOLEJ Z BOMBAJU DO BAGDADU. CZY MOŻECIE MNIE ZNALEŹĆ NA TEJ BUDOWIE? JEST TU TAKŻE KILKA INNYCH RZECZY DO ODSZUKANIA:

- SZEŚĆ SYCZĄCYCH WĘŻY

- KTOŚ BOLEŚNIE DŹGNIĘTY W OKO...
- I POTĘŻNIE GRZMOTNIĘTY W KCIUK
- DZWON I GWIZDEK.

NA KONIEC WSKAŻCIE, SKĄD WZIĘTO TĘ PLĄTANINĘ PALCÓW.

- PANA FILIŻANKA JUŻ JEST PUSTA. MOŻE PODAĆ DRUGĄ?

- PO CO MI DWIE PUSTE FILIŻANKI?!

PODRÓŻE W CZASIE

Nacinanie drzew

TWÓRCY IMPERIUM BRYTYJSKIEGO ODKRYLI, ŻE W AZJI PIENIĄDZE ROSNĄ NA DRZEWACH.

Nowe ziemie

W XIX w. Wielka Brytania rosła w siłę i dobrobyt. Brytyjczycy poszukiwali nowych towarów do kupienia i surowców dla fabryk w ojczyźnie. Posiadali już Indie, ale znacznie więcej bogactw można było nabyć w sąsiedztwie. W 1819 roku Stamford Raffles wylądował na wyspie Singapur. Brytyjczycy przejęli nad nią władzę i wybudowali port. Następnie wyruszyli do Birmy i na Malaje.

Indie były najlepszą kolonią Wielkiej Brytanii. W 1824 r. brytyjscy żołnierze pomaszerowali do sąsiadującej z Indiami Birmy. Birmańczycy odparli atak, ale od 1886 r. Wielka Brytania rządziła już całym krajem.

Robotnicy mieszali mleczko z drzew kauczukowych z amoniakiem. Potem wylewali je do tacek. Ciekłe mleczko tężało, tworząc płyty sprężystego kauczuku.

Dobre zbiory

Twórcy Imperium cieszyli się, że w tych krajach jest dobry klimat do uprawy roślin. Założyli plantacje trzciny cukrowej, kawy i tytoniu. Brakowało robotników do pracy, więc sprowadzali ich z innych części Imperium.

Kauczuk

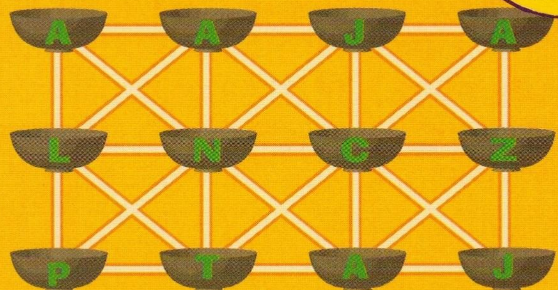
W drugiej połowie XIX wieku w Azji głównie uprawiano kauczuk. Drzewa kauczukowe rosły tylko w Ameryce Południowej. Brytyjczycy przewieźli ich sadzonki na Malaje. Już w 1910 r. Malaje produkowały więcej kauczuku niż reszta świata. Nadal większość kauczuku pochodzi z Azji.

- JAK ODRÓŻNIĆ GOŁĘBIA OD GOŁĘBICY?
- RZUCIĆ ZIARNKO GROCHU. JAK ZJADŁ - TO GOŁĄB, JAK ZJADŁA - TO GOŁĘBICA!

GUMOWE SŁOWA

ZNAJDŹ 2 SŁOWA ZWIĄZANE Z KAUCZUKIEM. LITERY MOŻNA ŁĄCZYĆ DOWOLNIE. JEDNEJ Z NICH UŻYTO DWUKROTNIE.

J STANLEY - TRIP

W XIX w. z kauczuku robiono wiele rzeczy, gumki do majtek, płaszcze przeciwdeszczowe i opony. Ten welocyped miał pełne kauczukowe opony, które nie pękały! Za to ciężko było wspiąć się na jego siodełko! Dziś także używa się dużo kauczuku, ale w większości jest to kauczuk syntetyczny.

GDZIE SZCZEK?

SZCZEK ODPOCZYWA W CIENIU DRZEWA KAUCZUKOWEGO. CZY JUŻ GO WYTROPILIŚCIE?

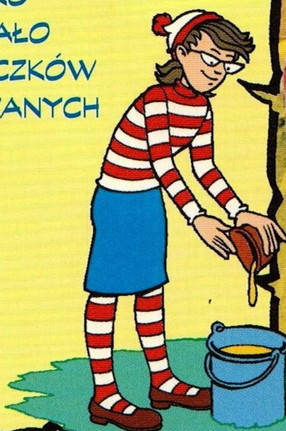
THE BRIDGEMAN ART LIBRARY

Zmęczeni pracą

Interesy w Azji ciągle rozkwitały. Coraz więcej Brytyjczyków płynęło do nowych kolonii zakładać plantacje i zbijać fortuny. Robotnicy byli bardzo nisko opłacani. Harowali jak niewolnicy cały dzień za marne grosze i mieszkali w prostych drewnianych chatach.

NACINACZE

BY POZYSKAĆ KAUCZUK Z DRZEW, NACINANO ICH PNIE RANO, WTEDY GDY MLECZKO BYŁO NAJRZADSZE. ROBOTNICY ROZCINALI KORĘ DRZEW, A MLECZKO SKAPYWAŁO DO KUBECZKÓW UMOCOWANYCH DO PNI.

DOBRE POMYSŁY

Wielka Wystawa

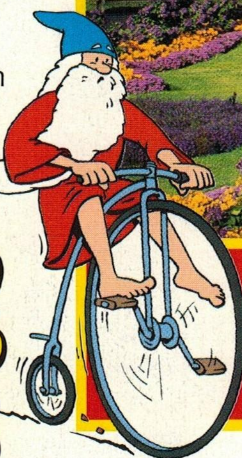
BRYTYJCZYCY BYLI DUMNI Z PRZEMYSŁU IMPERIUM - POSTANOWILI POKAZAĆ WSZYSTKIE JEGO WYROBY.

Wspaniały świat

Wiek XIX był czasem ważnych wynalazków oraz rozkwitu fabryk. Książę Albert, mąż królowej Wiktorii, zdecydował, że w 1851 roku w Wielkiej Brytanii urządzi wystawę dzieł przemysłu z całego świata. Albert chciał, żeby impreza ta zjednoczyła świat – nazwał ją nawet „Świętem Pokoju".

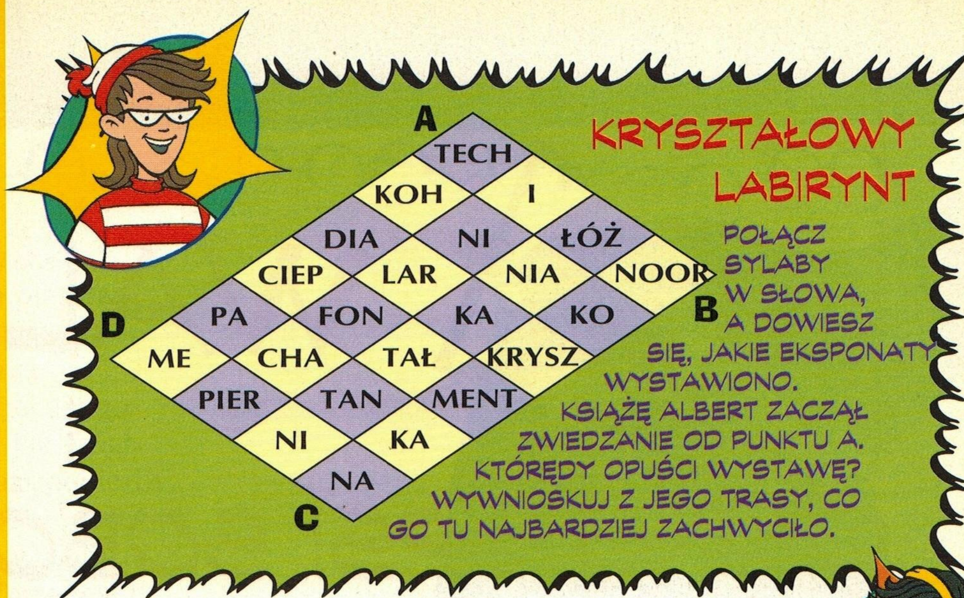
Po wystawie szklany budynek przeniesiono do Londynu. Spłonął 64 lata temu, ale ciągle można oglądać podobne wiktoriańskie pawilony ze szkła - takie jak ten w Kew Gardens.

- PO CO CI TYLE SZYB? BUDUJESZ DRUGI KRYSZTAŁOWY PAŁAC?

- NIE! ROBIĘ SZYBOWIEC!

Kryształowy Pałac zbudowano w Hyde Parku, wokół trzech drzew. Trzeba było uważać na odchody ptaków siedzących w koronach.

Wielka cieplarnia

Joseph Paxton zaprojektował cieplarnię na wystawę. Budowlę nazwano Kryształowym Pałacem. Ściany wykonano z 300 000 szyb. Paxton chciał, by miała 551 metrów długości, dla uczczenia roku wystawy, ale wskutek pomyłki była niższa!

Czas na pokaz

Budowlę ukończono na tydzień przed otwarciem imprezy. Wystawę obejrzała jedna trzecia ludności Anglii, czyli 6 milionów ludzi! Popularnymi eksponatami były indyjski diament – koh-i-noor i fontanna z kryształu, a także rulon papieru o długości 2 km. Albert codziennie oglądał wystawę. Podobno pewna kobieta przyszła pieszo aż z Kornwalii, by zobaczyć Kryształowy Pałac.

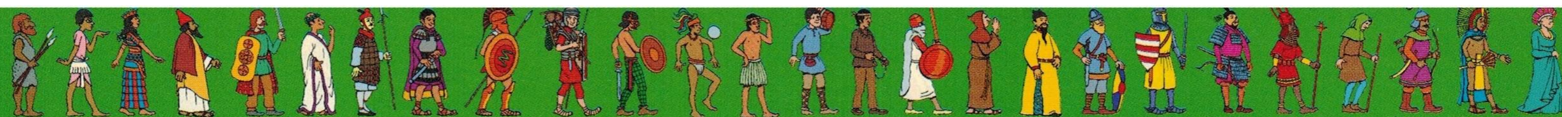
POPATRZ!

NA WYSTAWIE BYŁO 100 000 EKSPONATÓW, A WŚRÓD NICH:

- ŁÓŻKO, KTÓRE BUDZIŁO ŚPIĄCEGO, WRZUCAJĄC GO DO ZIMNEJ WODY!
- WIELKA KOPIA EGIPSKIEJ ŚWIĄTYNI ZE SFINKSAMI.

Do pałacu tłoczono rurami parę, która napędzała wystawione tam zadziwiające maszyny i silniki.

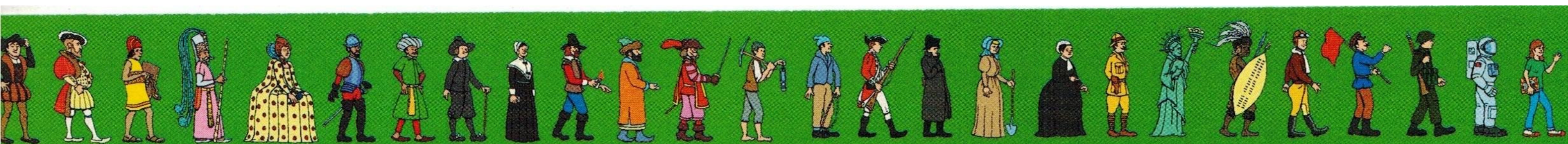

WALLY I PSI SOBOWTÓR

W tym tygodniu Szczek zostaje wzięty za kogoś zupełnie innego i sytuacja robi się bardzo gorąca.

Białobrody krzątał się w swojej szklarni, podlewając dorodne pomidory. Wally i Wenda przyglądali mu się z uwagą.
– Szklarnie to fantastyczny wynalazek – stwierdził Wally.
– Tak – zgodził się Białobrody – ale tutaj jest trochę mało miejsca. Może przeniesiemy się do większej cieplarni?
– Wiem, co masz na myśli – rzekł Wally, śmiejąc się. – Dobrze, chodźmy.
Jeden ruch magicznej laski i przyjaciele rozpoczęli kolejną przygodę. W jednej chwili znaleźli się w imponująco wysokiej hali wystawowej. Była ona w całości zrobiona ze szkła.
– Ojej! – zachwyciła się Wenda. – Co to za wielka szklarnia?
– Cofnęliśmy się do czasów królowej Wiktorii i jesteśmy na wystawie światowej w Londynie.
– Hala ta jest wypełniona rozmaitymi wynalazkami, a ludzie z całego świata przyjeżdżają tu po to, by je podziwiać – dodał Białobrody.
– Obejrzyjmy te eksponaty! – rzekł Wally. – Najlepiej zaraz.
W jednym rogu hali zebrał się tłum ludzi, więc Wenda, Wally, Białobrody i Szczek postanowili sprawdzić, co tam jest.
Nasi przyjaciele musieli mocno wyciągać szyje, żeby cokolwiek dojrzeć. Na początku udało im się zobaczyć tylko bardzo energicznie merdający koniuszek ogona. Potem, gdy tłum nieco się rozstąpił, ich oczom ukazał się właściciel ogonka – mały mechaniczny piesek. Stał na podeście, ubrany w barwy Wielkiej Brytanii. Przed podestem widniała tabliczka z napisem:
„SZCZEKUŚ – IDEALNY PRZYJACIEL DLA OSÓB, KTÓRE NIE MAJĄ CZASU WYPROWADZAĆ PSA! TYLKO 5 SZYLINGÓW ZA SZTUKĘ."
Zebrany tłum z zapałem bił brawo, kiedy właściciel stoiska puścił w ruch mechanicznego kundelka.
– Kupmy jednego – szepnął Białobrody do Wally'ego i Wendy. – Będzie świetnym towarzyszem dla Szczeka.
Wendzie zdawało się, że widziała, jak Wally zmarszczył brwi, kiedy Białobrody zaczął przepychać się przez tłum w kierunku stoiska. Czarodziej miał

stanowczy wyraz twarzy.
Postanowił za wszelką cenę dostać jednego z tych wspaniałych piesków. Białobrody wyjął z kieszeni pięć szylingów, podał je sprzedawcy i otrzymał niewielkiego nakręcanego pieska. Wally, najostrożniej jak mógł, schował go do swojej przepastnej torby. Kilka sekund później z tłumu wyszedł jakiś mężczyzna z wielkimi wąsami, zakręconymi na końcach. Pociągnął sprzedawcę za ramię:

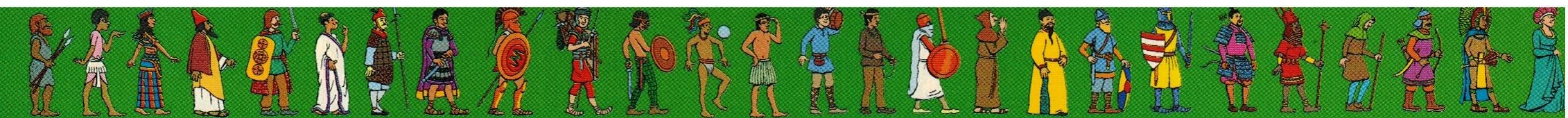
– Czy zostały jeszcze jakieś pieski? – zapytał. – Chciałbym kupić jednego.

Sprzedawca pokręcił głową.

– Niestety, spóźnił się pan trochę. Ten dżentelmen z białą brodą właśnie kupił ostatniego! – powiedział, wskazując na naszego czarodzieja. Mężczyzna był bardzo niezadowolony, że mu się nie udało kupić zabawki.

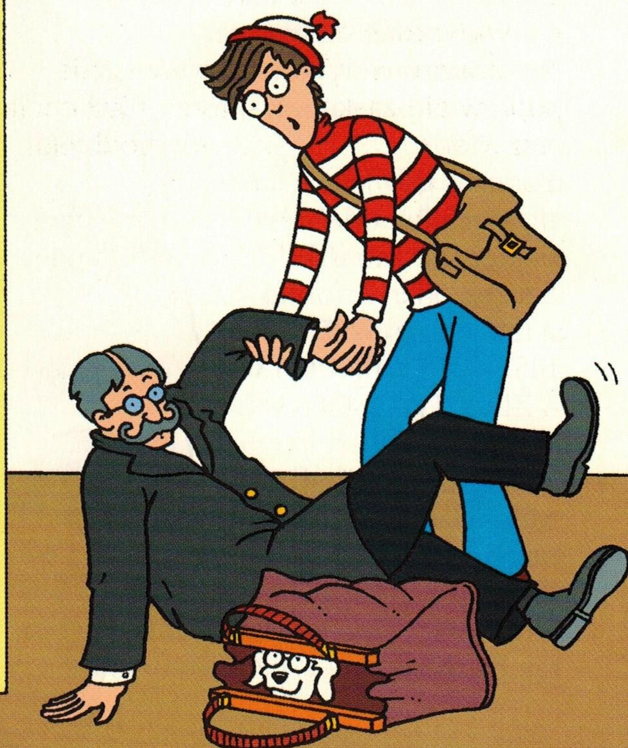
Szczek nie widział tego wszystkiego. Kiedy tylko znaleźli się na wystawie, oddalił się od reszty przyjaciół. Nie widział nawet mechanicznych piesków, gdyż nogi panów i krynolinowe suknie zgromadzonych pań całkowicie zasłaniały mu widok.
Podczas gdy jego przyjaciele podziwiali nakręcane zabawki, Szczek odkrył stoisko z tabliczką: „PSIE BISZKOPTY BISCOSA – ŻEBY TWÓJ PIES BIEGAŁ JAK NAKRĘCONY."
Miły właściciel stoiska poczęstował Szczeka kilkoma biszkoptami. Smakowały one pieskowi tak bardzo,

że wciąż wracał i prosił o więcej. Poczuł taki przypływ energii, że biegał w kółko, goniąc swój ogon. Właśnie w tej chwili mijał go mężczyzna z zakręconym wąsem. Miał krótki wzrok, więc wydawało mu się, że to nakręcany pies.
– Aaaa mam cię! – pomyślał mężczyzna. Rozejrzał się i kiedy miał pewność, że nikt nie patrzy, chwycił Szczeka i schował go do swojej torby. Nie tracił czasu na przyglądanie się pieskowi, ale był zaskoczony tym, jak miła w dotyku jest ta zabawka. Szczek nie zdążył nawet zareagować. Gdy już znalazł się w torbie, zaczął szczekać, ale w hali panował taki harmider, że nikt z zewnątrz nie mógł go usłyszeć. Próbował jakoś się wydostać, lecz torba była zamknięta.

Wally'ego tak bardzo pochłonęło oglądanie eksponatów, że nie zauważył, kiedy mechaniczny piesek uruchomił się i wyskoczył z torby. Znalazłszy się na

wolności, Szczekuś zaczął maszerować po hali wystawowej. Nabrał prędkości i w kilka chwil dotarł do wyjścia. W tej samej chwili znalazł się tam mężczyzna, który porwał Szczeka. Nie zauważył zabawki, która wpadła mu pod nogi.
– Aaaaaaa! – krzyknął porywacz. Potknął się o nakręcanego psa i runął jak długi. Wally był jedną z pierwszych osób, które przyszły mu z pomocą. Kiedy pomagał mu wstać, zauważył wilgotny nosek, wystający z jego torby. To był Szczek!
– Co ty tu robisz? – spytał psa Wally.
– Hau, hau! – to było wszystko, co Szczek potrafił z siebie wydobyć.
– Co robi mój pies w pana torbie?
– zapytał Wally poważnym tonem.
– Ja... hm...ja... nie wiem – wyjąkał mężczyzna. – To jakaś makabryczna pomyłka! – dodał. Rozejrzał się czujnie wokół, po czym otworzył torbę i ukradkiem wypuścił Szczeka.
Piesek był bardzo szczęśliwy, że odzyskał wolność. Wewnątrz torby robiło się już bardzo gorąco. Było tam też pełno różnych metalowych przedmiotów, które nieznośnie go uwierały, choć z powodu ciemności nie mógł zobaczyć ich wszystkich dokładnie.
Niefortunny porywacz psów właśnie poprawiał pasek swojej torby i już chciał ruszyć w stronę wyjścia, gdy podbiegli do niego dwaj policjanci.
– Czy możemy zajrzeć do pana torby?
– zapytał jeden z nich. – Oho! Złapany na gorącym uczynku! – zawołał, gdy zobaczył, co jest w środku. – No, no, chyba chciał pan zabrać sobie trochę wystawy do domu.

Okazało się, że policja od jakiegoś czasu usiłuje schwytać tego mężczyznę. Był to wynalazca, który wciąż starał się kraść pomysły innym ludziom. Wałęsając się po hali, wsuwał ukradkiem do swojej torby różne eksponaty. Policjanci byli bardzo wdzięczni Wally'emu i Szczekowi za to, że pomogli w ujęciu złodzieja.
Tymczasem Szczekuś biegał w kółko. Białobrody przyjaźnie poklepał go po głowie.
– Chyba jednak cię nie zabierzemy
– powiedział. – Szczek wcale nie chciałby mieć konkurenta.
– Hau! Hau! – przyznał mu rację Szczek.

KONIEC

W CZĘŚCI 46. WALLY WYBIERA SIĘ DO NOWEGO JORKU.

ŁAMIGŁÓWKI Z PRZESZŁOŚCI

JEŚLI ODPOCZĘLIŚCIE JUŻ PO PODRÓŻY DOOKOŁA ŚWIATA, TO ROZWIĄŻCIE TERAZ TE ZAGADKI.

Przesyłka pocztowa

Rozszyfrujcie słowa na paczce, a poznacie 9 rzeczy związanych z Wielką Brytanią.

LEJKO WATAWYS BERTAL
NATESPOK NIAKOLO PLANTACJA
RIUMIMPE MENTPARLA TORNAGUBER

Gra w palanta

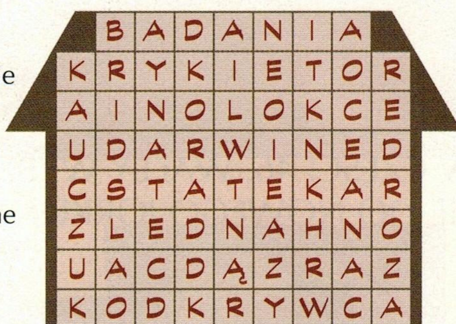
Brytyjczycy w Indiach starali się żyć tak jak w ojczyźnie. Odgadnij 2 słowa związane z ich zwyczajami.

HKERRYBKAITEAT

MÓWIĆ O TYM NIE UCHODZI, GDY KTOŚ W PARLAMENCIE SMRODZI, ZWŁASZCZA GDY NAJWIĘKSZA Z RZEK CUCHNIE JAK OHYDNY ŚCIEK!

Domek

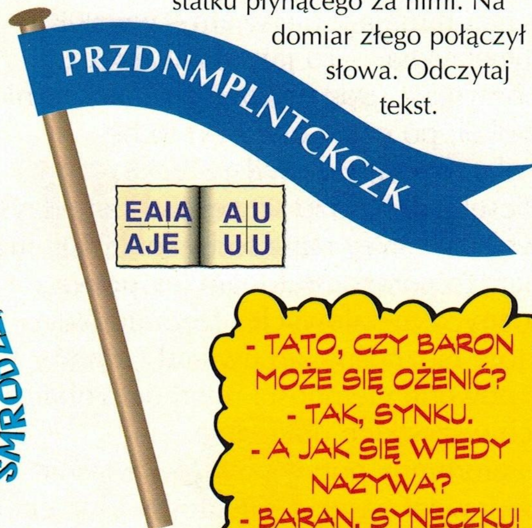
A teraz znajdźcie jedenaście słów w kratkach tego domku. Niektóre wpisane są prosto, a niektóre wspak.

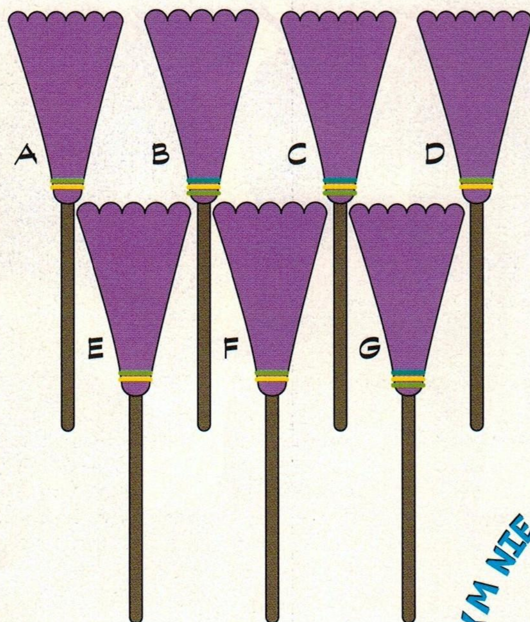
	B	A	D	A	N	I	A	
K	R	Y	K	I	E	T	O	R
A	I	N	O	L	O	K	C	E
U	D	A	R	W	I	N	E	D
C	S	T	A	T	E	K	A	R
Z	L	E	D	N	A	H	N	O
U	A	C	D	Ą	Z	R	A	Z
K	O	D	K	R	Y	W	C	A

Sekretne hasło

Kapitan wysłał informację spółgłoskami do statku płynącego za nimi. Na domiar złego połączył słowa. Odczytaj tekst.

- TATO, CZY BARON MOŻE SIĘ OŻENIĆ?
- TAK, SYNKU.
- A JAK SIĘ WTEDY NAZYWA?
- BARAN, SYNECZKU!

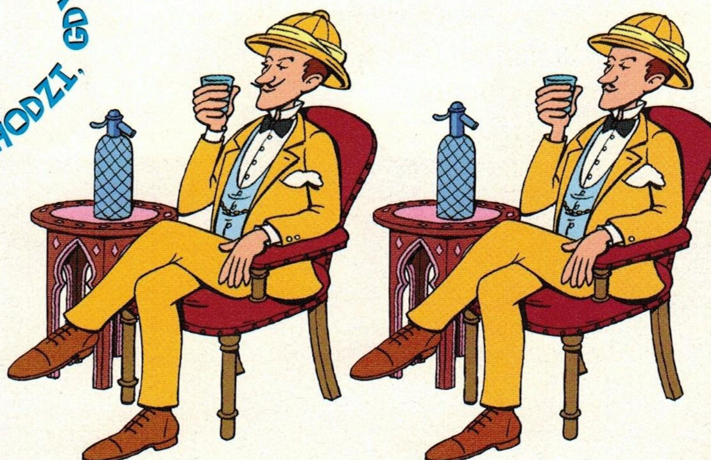

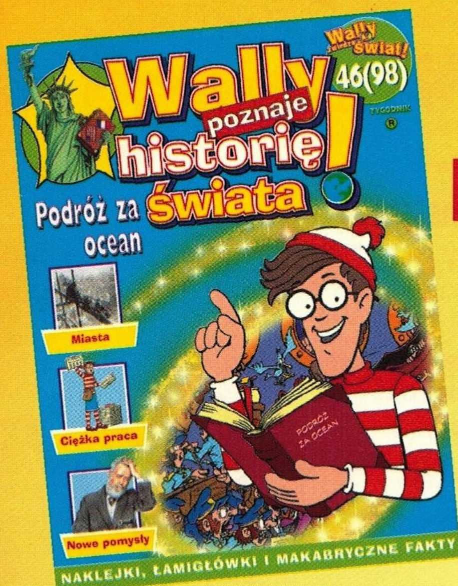

Wachlarze

Brytyjczycy używali wachlarzy z piór, by się ochłodzić. Który z nich nie pasuje do reszty?

Wytęż wzrok

Istnieje 8 różnic między tymi dwoma panami pijącymi wodę sodową na werandzie.

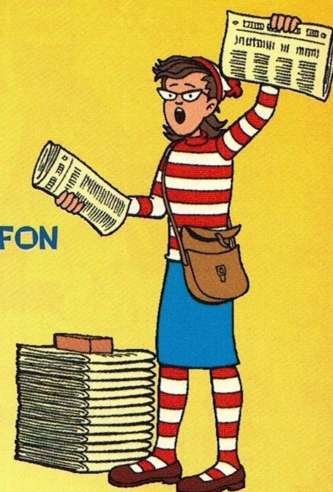

Za tydzień Wally

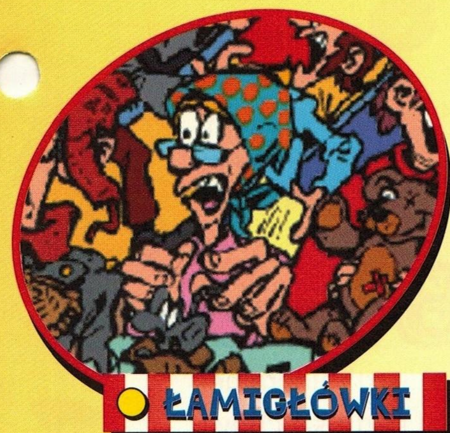
EMIGRUJE DO AMERYKI

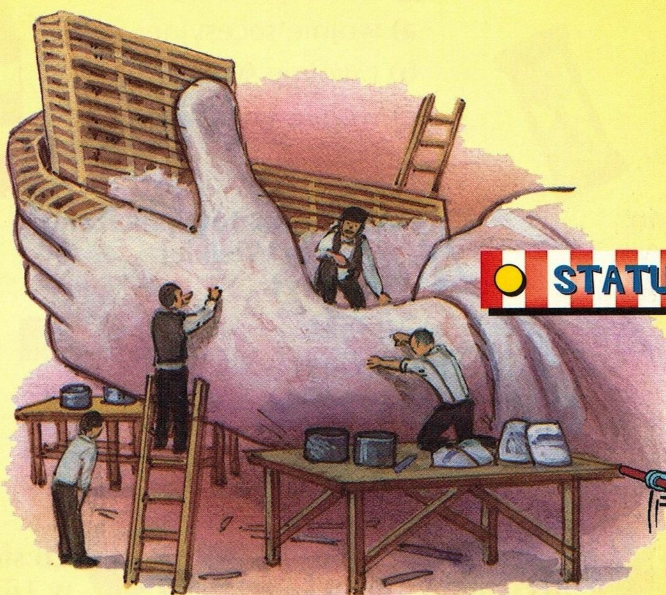
- POPŁYNIEMY KU WOLNOŚCI
- BĘDZIEMY PODRÓŻOWAĆ KOLEJĄ, ŁODZIĄ I NA MUŁACH...
- ZOBACZYMY DRAPACZE CHMUR
- POZNAMY NIEZWYKŁY WYNALAZEK – TELEFON

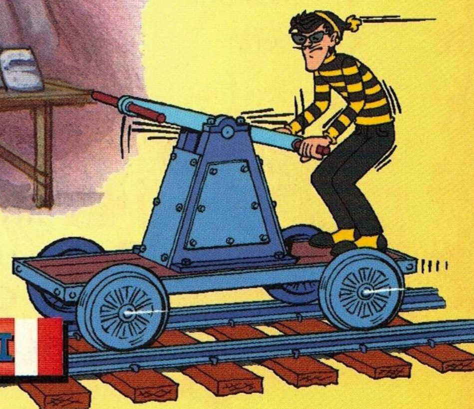
UWAGA!
ZE WZGLĘDU NA PRZERWĘ ŚWIĄTECZNĄ NR 46. POJAWI SIĘ W SPRZEDAŻY 4 STYCZNIA.

ŁAMIGŁÓWKI

oraz

WIĘCEJ NAKLEJEK
I NOWE ZAGADKI

Wydawnictwo: GE Fabbri Phoenix Sp. z o.o.
Adres redakcji: 50-079 Wrocław, ul. Ruska 41/42
Tel. (071) 344 77 75, fax 344 79 84
Redaktor naczelny: Jędrzej Maciuk
Z-ca red. naczelnego: Violetta Nowakowska
Opracowanie graficzne: Jola Kłosowicz
Redaktor techniczny: Marcin Kolenkiewicz
Korekta: Urszula Kaszubowska i Waldemar Spallek
Kolportaż: Andrzej Grzebyk
Zamówienia na egzemplarze archiwalne przyjmujemy wyłącznie na kartkach pocztowych.

ISBN 83-910481-1-X, 83-88264-28-1 [cz. 45(97)]

ATLAS:
otrzymujesz go w prezencie wraz z numerem pierwszym WALLY POZNAJE HISTORIĘ ŚWIATA. Znajdziesz w nim ilustracje z całego świata, a także nieocenione informacje przydatne do zadań domowych. Są tam obrazki słynnych budowli, zwierząt i ludzi z różnych krajów.

NAKLEJKI:
w każdym numerze znajdziesz komplet darmowych naklejek do atlasu. Gdzie je naklejać? To proste! Numer naklejki odpowiada pustej kratce w atlasie.

Oprócz fantastycznych naklejek z numerami otrzymujesz naklejki z reprezentantami różnych epok. Dostajesz też zabawne naklejki Wally'ego, które możesz przykleić w dowolnym miejscu.

SEGREGATOR:
pierwszy z czterech segregatorów otrzymujesz z numerem drugim, w którym Wally cofa się w czasy faraonów. Każdy z numerów jest dziurkowany, tak więc łatwo wpiąć go do segregatora. Dzięki niemu cały zbiór nie będzie się niszczyć, a Ty szybko znajdziesz potrzebny numer.

Historyczny quiz Wally'ego

CZY ZNACIE PRAWIDŁOWE ODPOWIEDZI NA TE NIEZWYKŁE PYTANIA, MIŁOŚNICY HISTORII?

1 **Który kraj był nazywany „klejnotem w koronie"?**

a) Chiny
b) Indie
c) Birma

2 **Skąd się bierze kauczuk?**

a) z drzew
b) ze skał
c) z piłeczek

3 **Ile razy Disraeli był premierem?**

a) dwa
b) trzy
c) cztery

4 **W jakiej wojnie Florence Nightingale została siostrą miłosierdzia?**

a) wojnie secesyjnej
b) I wojnie światowej
c) wojnie krymskiej

5 **Kim była ayah?**

a) żołnierzem
b) zbieraczem kauczuku
c) nianią

6 **Kogo nazywano „wielkim, starym człowiekiem"?**

a) Disraeli'ego
b) Gladstona
c) Alberta

7 **Ile eksponatów pokazano podczas Wielkiej Wystawy?**

a) 10 000
b) 100 000
c) 1 000 000

8 **Czyim przywódcą był Gladston?**

a) partii liberalnej
b) partii szachów
c) torysów

9 **Gdzie zbudowano Kryształowy Pałac?**

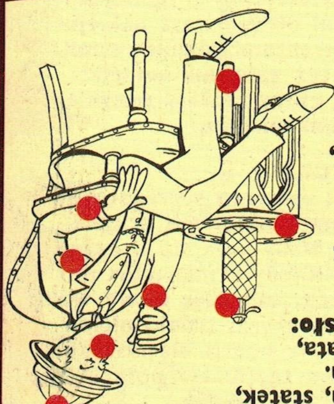
a) w Hyde Parku
b) w Garden Kew
c) w Albert Hall

10 **Co się zdarzyło w 1858 roku?**

a) wielki pożar
b) Wielka Wystawa
c) zapach Tamizy dotarł do parlamentu

ODPOWIEDZI (NIE PODGLĄDAJ)

Str. 1 Spróbuj odszukać: filiżanka - str. 6, parasolka - str. 11, wicekról Indii - str. 12, okręt - str. 2, budynek kolonialny - str. 7. **Str. 3 Ale potęga!** morze, flaga, dziób, wyspa, Indie, wiatr. **Str. 4 Droga do władzy:** polityk C. **Str. 8 Radżowie:** E. **Str. 10-11** Wally jest za kotłem lokomotywy; człowiek dźgnięty w oko w lewym dolnym rogu; ktoś walnięty w kciuk na brzegu, z prawej; dzwon wisi na kotle lokomotywy z przodu, a gwizdek na jego końcu; plątaninę palców wycięto spod kotła lokomotywy. **Str. 12 Gumowe słowa:** plantacja, Azja. **Str. 13 Gdzie jest Szczek?:** odpoczywa pod drugim drzewem od lewej. **Str. 15 Kryształowy labirynt:** technika, fontana, łóżko, papier, machanika, cieplarnia. Pozostałe sylaby tworzą słowa: diament koh-i-noor. Książę Albert wyjdzie wyjściem C. Zachwyciła go prezentowana technika i fontanna. **Str. 20 Przesyłka pocztowa:** kolej, wystawa, eksponat, Imperium, parlament, plantacja, gubernator, kolonia, Albert. **Domek:** kauczuk, odkrywca, zarządca, krykiet, handel, badania, ocean, statek, kolonia, order, Darwin. **Gra w palanta:** herbata, krykiet. **Sekretne hasło:** Przed nami plantacje kauczuku! **Zabawne wachlarze:** B. **Wytęż wzrok:** rozwiązanie po prawej. **Historyczny quiz Wally'ego:** 1b, 2a, 3a, 4c, 5c, 6b, 7b, 8a, 9a, 10c.

Str. 1 Spróbuj odszukać: filiżanka - str. 6, parasolka - str. 11, wicekról Indii - str. 12, okręt - str. 2, budynek kolonialny - str. 7. **Str. 3 Ale potęga!** morze, flaga, dziób, wyspa, Indie, wiatr. **Str. 4 Droga do władzy:** polityk C. **Str. 8 Radżowie:** E. **Str. 10-11** Wally jest za kotłem lokomotywy; człowiek dźgnięty w oko w lewym dolnym rogu; ktoś walnięty w kciuk na brzegu, z prawej; dzwon wisi na kotle lokomotywy z przodu, a gwizdek na jego końcu; plątaninę palców wycięto spod kotła lokomotywy. **Str. 12 Gumowe słowa:** plantacja, Azja. **Str. 13 Gdzie jest Szczek?:** odpoczywa pod drugim drzewem od lewej. **Str. 15 Kryształowy labirynt:** technika, fontana, łóżko, papier, machanika, cieplarnia. Pozostałe sylaby tworzą słowa: diament koh-i-noor. Książę Albert wyjdzie wyjściem C. Zachwyciła go prezentowana technika i fontanna. **Str. 20 Przesyłka pocztowa:** kolej, wystawa, eksponat, Imperium, parlament, plantacja, gubernator, kolonia, Albert. **Domek:** kauczuk, odkrywca, zarządca, krykiet, handel, badania, ocean, statek, kolonia, order, Darwin. **Gra w palanta:** herbata, krykiet. **Sekretne hasło:** Przed nami plantacje kauczuku! **Zabawne wachlarze:** B. **Wytęż wzrok:** rozwiązanie po prawej. **Historyczny quiz Wally'ego:** 1b, 2a, 3a, 4c, 5c, 6b, 7b, 8a, 9a, 10c.

ODPOWIEDZI (NIE PODGLĄDAJ)

